

Stockholm 7 augusti 2023

Remissvar SOU 2022:70 En uppväxt fri från våld – En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks, är en feministisk organisation vars uppgift det är att synliggöra och motverka mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Vårt mål är att bidra till en förbättring av kvinnors livsvillkor. Roks arbetar för att synliggöra sambanden mellan kön, makt och våld samt öka kunskapen och kompetensen i dessa frågor såväl inom som utom organisationen. För Roks innefattar mäns våld mot kvinnor utsatthet för fysisk och psykisk misshandel, pornografi, prostitution, sexuellt våld och trakasserier.

Roks ser att mäns våld kan drabba alla kvinnor, men också att kvinnors livsvillkor och livsrum kan variera beroende av etnicitet, social tillhörighet, ålder, sexualitet, funktionshinder och missbruk. Därför är det nödvändigt att belysa både de erfarenheter som skiljer oss och de som förenar kvinnor. Roks uppmärksammar att mäns våld mot kvinnor även drabbar barn som lever i våldets närhet. Vi vill därför synliggöra barnens situation och bidra till en förbättring av deras livsvillkor.

Inledning

Roks tackar för möjligheten att komma med synpunkter på utredningens förslag.

Roks menar att det är en grundläggande plikt för samhället att bekämpa och bestraffa utövandet av våld mot barn. Roks är övertygade om utredningens goda föresatser på området. Som utredningen lyfter fram har Sverige haft en hög ambition att vara ledande i denna viktiga fråga och Sverige har också haft ett kontinuerligt arbete på området. Roks är medvetna om att ett långsiktigt arbete behövs och att målet om en uppväxt fri från våld inte nås enkelt.

Roks har dock grundläggande invändningar mot utredningens perspektiv och dess förslag.

Sammanfattande synpunkter

- Roks ser positivt på att regeringens ansvar för frågan betonas.
- Roks ser positivt på att frågan om barns våldsutsatthet sätts på den politiska dagordningen.

- Roks ser positivt på utbildning av fler barnutredare och att barns målsägandebiträden ska certifieras.
- Roks avstyrker utredningens förslag om utformningen av en nationell strategi för att förebygga och upptäcka våld mot barn. Roks ser inte att en könsneutralt – utom när det kommer till hedersvåld – formulerad strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn har möjligheter att lyckas.
- Roks menar i samma anda att utredningens sikte på "allt våld" uttrycker en utopisk hållning som leder till att problemen inte blir adekvat adresserade.
- Roks vänder sig mot att strategins huvudfokus är ställt mot förebyggande arbete.
- Roks är kritiska till att Folkhälsomyndigheten ges en ledande ställning i arbetet. Det avspeglar utredningens förståelse av våld som något som "händer" och grupper som riskerar att utsättas som ska identifieras, dvs närmast ett epidemiologiskt perspektiv.
- Roks efterlyser en förståelse av uppgiften att bekämpa våld mot barn där också motstånd diskuteras - och där handlingsplanens konkreta åtgärder inkluderar dessa aspekter.
- Roks är mycket oroliga för att strategin genom att inlemmas i länsstyrelsernas arbete mot mäns våld mot kvinnor genom att göra tillägg i författningen 2021:995, kommer att devalvera sagda arbete och heller inte bidra till en förbättrad situation för barn.
- Roks menar att det redan pågår omfattande arbeten – uppdrag, planer och utredningar – på området som behöver samordnas under strategin, vilket är en komplex och kostsam fråga.
- Roks ser inte att erforderliga resurser har avsatts för att genomföra det stora arbete utredningen skisserar.

Roks synpunkter fördjupade

Förebyggandefokus och aktörslöst våld i en könsneutral utredningstext - i en mycket lång utredning

Roks ställer sig kritiskt till att den föreslagna strategin lägger ett så stort fokus på förebyggande aspekter givet kunskapen om den faktiska våldsutsatthet som är barns, inte minst tjejers.

Roks menar att de konventionsgrundande skyldigheter som Sverige har gentemot barn liksom de skyldigheter som följer av jus cogens innebär att fokus måste riktas mot att upptäcka, stoppa och bestraffa våldshandlingar snarare än förebyggande åtgärder i en nationell strategi för en uppväxt fri från våld.

Gränssättningar mot killars och mäns kontinuerligt utövade våld har dessutom troligen en starkt förebyggande effekt.

Folkhälsoperspektivet olyckligt men följdriktigt

Roks ställer sig kritiska till att Folkhälsomyndigheten givits en tung och drivande roll i arbetet. Roks noterar samtidigt ett genomgående aktörslöst språk i utredningen kring barns våldsutsatthet (våldet "händer" och "sker"). Roks menar att utredningens perspektiv landar i en syn på våld som närmast en farsot, med riskgrupper som kan drabbas och vars motståndskraft ska stärkas genom information och kunskaphöjande insatser. På så vis är det följdriktigt att ge Folkhälsoinstitutet huvudmannaskap för den nationella strategin.

Roks är dock mycket kritiska till ett sådant perspektiv. Våldsforskningen har framhållit att jakten på riskgrupper för att förebygga våld är ett perspektiv som riskerar att osynliggöra våld (Westerstrand 2010).

På ett förståelsemässigt plan är vidare det starka fokuserandet på förebyggande i sammanhanget olyckligt.

En syn på våld som en drabbande kraft, taget tillsammans med ett fokus på förebyggande och en jakt på riskgrupper, riskerar enligt Roks att skapa bilden av det våldsutsatta barnet som redan smittat, som utsatt, och därmed inte prioriterat av strategin vars ambition är att förebygga våld.

Detta gör i sin tur att det 3:e målet, av de föreslagna 5, riskerar att inte bli lika högt prioriterat för insatser som det utsatta barnet behöver. Också det könsneutrala språket/perspektivet underblåser strategins avstånd till det våld barn upplever och utsätts för.

Könsneutralitet – döljer fäders våld och tjejers utsatthet

Ett fundamentalt påpekande rör den könsneutrala förståelse utredningen har valt. När sätt och strategier för att bekämpa våld mot barn formuleras är det av högsta värde att grunda analysen i en könad vardag och verklighet.

Entydig forskning och erfarenhet visar att flickors och pojkars våldsutsatthet skiljer sig fundamentalt åt och att det bland förövare finns en bedövande övervikt av män och

killar. Att som utredningen konsekvent tala om barn, samt att alls inte beröra förövarna, döljer därför de verkligheter som måste adresseras om våldet ska kunna bekämpas.

Roks noterar i sammanhanget att vår rörelses omfattande kunskap om och möten med våldsutsatta barn, såväl genom tjejjourernas verksamhet som kvinnojourernas över 40 år långa arbete för att skydda mammor och barn från faders våld, inte är synliggjort eller erkänt.

Faders våld – ett samhällsproblem

Att pappors möjlighet till kontroll av barn i samband med och efter separation inte tas upp som ett särskilt område är en allvarlig brist i utredningen (Diesen 2022). Faders rätt till umgänge även efter att våld konstaterats är ett problem som handlagts men inte lösts av en mängd utredningar på området våld och vårdnad. Roks menar att denna knut hade behövt adresseras särskilt.

Barnfridsbrottet

Barn ska erbjudas skydd och stöd efter att ha blivit utsatt för våld, mål 3 i förslaget. Barn som lever i familjer där män utövar våld i hemmet är att betrakta som brottsoffer som särskilt ska beaktas då det numera är ett brott att låta barn bevittna våld. Dessa barn står idag ofta utan stöd och behandling av trauma då den förälder som utfört brottet kan säga nej till behandling i egenskap av vårdnadshavare. Tyvärr nämns inget i utredningen om hur barn ska kunna få detta utan att en översyn av föräldrabalken görs. Idag kan en förälder/målsman lägga in "veto" mot att barn får ha de kontakter som behövs för att bearbeta en våldsutsatthet. Det enda som står i utredningen är att samtal förts med andra som har i uppdrag att utreda detta problem, men ingen lösning diskuteras.

Tjejers våldsutsatthet

Roks ser det som positivt att killars våld mot tjejer finns med i utredningen i kraft av att "våld i ungas relationer" adresseras särskilt. Roks är dock mycket bekymrade över att tjejers våldsutsatthet inte nämns specifikt och lyfts som en central uppgift för samhället att adressera (50 procent av tjejer i åldern 18-24 år som har haft en pojkvän rapporterar om utsatthet av våld i en sådan relation, Roks & Örebro universitet 2022).

Att tjejer är en mycket våldsutsatt grupp och att jämnåriga killar utgör en stor andel av förövarna riskerar att döljas av tal om "våld i ungas relationer". Arenorna för killars och mäns våldsutövning mot tjejer utökas vidare ständigt med den nya tekniken. Roks välkomnar därför skrivningarna om det digitala våldet liksom uppmärksammandet av sexuell exploatering i prostitution. Roks saknar att pornografin lyfts som en stor och viktig källa till tjejers våldsutsatthet.

Roks beklagar sammantaget att den gedigna kunskap som tjejjourerna har inte har lyfts och givits en särskilt plats i utredningens förslag på hur arbetet kan bedrivas framåt. Det är en stor kunskapsresurs som osynliggörs.

Inga resonemang om motstånd

Utredningen saknar inte enstaka meningar som uttrycker insikter om våldets könade karaktär, dess dynamiker och konsekvenser. Roks är också övertygade om att utredningens ambition är ett få ett slut på våld mot barn. Roks är dock som framgått kritiska till såväl utredningens perspektiv.

Exempel: Å ena sidan anammar utredningen en våldsförståelse där våldets komplexitet och många olika former uppmärksammas (Isdal). Samtidigt saknas en operationalisering av begreppet våld, dvs utredningen är renons på resonemang om våldets aktörer och våldets dynamiker. Istället används genomgående uttryck som "våldet händer", "våldet sker".

På motsvarande sätt framhålls att en normalisering av våld är utbredd, exempelvis i skolor, men konstaterandet får inga konsekvenser för resonemangen om hur våldet ska bekämpas. Den flod av initiativ och gjorda satsningar som löper men där effekter uteblivit och brister konstateras, tolkas av utredningen som en "potential" av krafter att utvinna.

Roks menar att bristen på effekter av gjorda satsningar skulle behöva diskuteras som ett uttryck för motstånd mot förändring och som en del i normaliseringen av våld som pågår, om en effektiv strategi ska kunna läggas framåt. Genom att ta utgångspunkt i motstånd och normalisering kan de hinder som väntar ett arbete för att tillförsäkra barn en uppväxt fri från våld på ett bättre sätt identifieras.

Allt våld blir inget våld

Genom att välja "barn" som analytisk kategori förlorar istället utredningen möjligheten att på ett kunskapsgrundat sätt kunna teckna de sammanhang där våld mot barn utövas. Roks menar att en så lång utredning som föreliggande riskerar att flytta frågan än längre från verkligheten genom att på sätt som skett tala om "allt våld" mot kategorin "barn". Vi skymtar ambitionen att skapa en utopi, skisserad med begrepp som saknar adekvat innehåll och utan kontakt med den verklighet där tjejer och killar lever och gör sina erfarenheter och agerar, som utsatta och/eller förövare.

Barnkonventionen – även föräldrarnas konvention

Utredningen föreslår en lag som ålägger kommunerna att arbeta förebyggande mot våld mot barn, på basis av ett rättighetsperspektiv och med Barnkonventionen som grund. Roks ställer sig tvekande till en sådan lag.

Roks vill påpeka att ett rättighetsperspektiv liksom Barnkonventionen (BK) inte är utan ideologisk färg. Barnkonventionen har inte bara gjort sig känd för att lyfta barns rättigheter utan även vara en produkt som accepterar ett stort föräldrainflytande över barns liv.

Givet utredningens tystnad om motståndet mot att förverkliga barns rättigheter (brist på framgångar i arbetet identifieras som en potential) och dess tystnad om det mycket stora problem som föräldrars – i praktiken fäders – rätt att utöva bestämmande över barn som vårdnadshavare, vill Roks uttrycka farhågor för att det aviserade perspektivet ska kväva andra ansatser än dem som relaterar till Barnkonventionen – ett feministiskt perspektiv – och därmed lägga ett menligt raster över arbetet.

Metoderna som föreslås för att driva arbetet framåt

Roks anser att det är otydligt i utredningen vem som ansvarar för att arbetet ska bli av på det lokala/regionala planet för att uppfylla målen. Många av målen ska uppfyllas på lokalt plan då det är där barn lever och utsätts. Länsstyrelsen nämns som en viktig aktör, men pekas inte ut som sammanhållande och samordnande aktör med resurser och mandat att samla alla viktiga aktörer som pekas ut för att nå det utopiska målet.

Många av de aktörer som pekas ut som viktiga, har redan idag problem med att de har uppdrag i verksamheten som "krockar" då det finns hinder i form av till exempel sekretess eller resurstilldelning, det gäller till exempel inom förskola/skola och socialtjänstens olika verksamheter.

Det är otydligt hur anpassning till lokala förutsättningar kan utformas då utredningen skriver att den är medveten om att lokala anpassningar kan behöva göras för att uppnå målen i den nationella planen att inget barn ska behöva leva med eller i våld. Innebär det att skrivningarna i utredningen ses som en miniminivå? Eller accepterar utredningen att barn får sämre skydd mot våld i vissa delar av landet?

Civila samhället och de ideella krafternas betydelse

Civilsamhället, som Roks tillhör, nämns som en viktig aktör på ett flertal ställen i utredningen, men deras insatser föreslås endast blygsamma resurser och vad vi kan se ingen formell plats i den samverkan som är metoden utredningen föreslår för att driva arbetet mot målet att inga barn ska utsättas för våld.

Kunskapshöjande och utbildningar

Roks anser att det är ett bra krav att polisen ska utbilda fler handläggare i barns behov. Samt att målsägarbiträden som företräder barn ska certifieras för att säkerställa att barn i rättsprocessen får det stöd och vägledning som de behöver.

Sammanfattning

Roks ser att arbetet mot mäns våld mot kvinnor innefattande även mäns och killars våld mot tjejer och barn. En könad analys krävs också för att analysera pojkars våldsanvändning mot pojkar.

Roks ser med mycket stor oro på hur den gedigna kunskap, sprungen ur forskning och erfarenhet, som finns på området mäns våld mot kvinnor inte blir använd i den planerade strategin som ett centralt perspektiv i arbetet. Det ger konsekvenser för de problembeskrivningar och föreslagna lösningar som utredningen ger, som Roks menar är negativa.

Givet resursåtgången och risken att kunskap marginaliseras och problemställningar förskjuts bort från den levda verkligheten med de givna perspektiven/förslagen, avstyrker Roks utredningens förslag till nationell strategi.

Jenny Westerstrand

Ordförande

I ärendet har Cornelia Moen, Pia Nordlander och Elaine Sanchez varit föredragande

Jenny Westerstrand har beslutat.

Westerstrand, J., Strid, S., Carsbring, C., Ekbrand, H. (2022) *Kvinnors trygghet. Ett jämställt samhälle fyllt av våld*. Roks & Örebro universitet.

Diesen, E. (2022) *Våld och vårdnad. En genomgång av rättspraxis*. Roks.

Westerstrand, J. (2010) "Kung slår dam. Våldsforskningsmetodologi i ett våldsamt jämställt Sverige". *Sociologisk forskning*, årgång 47 nr 3.

